

Gudrun Soriat, Salzburg

Prilog interpretaciji opisa
u pravnom jeziku

O. Prethodne napomene

Izrazi poput 'autor Čistog učenja o pravu', 'autor Osnovnih crta i postupaka pravne logike', ili 'sadašnji car Austrije' primjeri su za takozvane opise (određujuće deskripcije, koji se – uz vlastita imena – primjenjuju za označavanje jednog individuum (jedne osobe, stvari ili radnje). Opisi se općenito mogu karakterizirati kao izrazi koji se sastoje od operatora opisa 'onaj x , za koji važi: . . . ' i baze opisa ' x je F ' (' x ' je pritom varijabla za individue, a ' F ' varijabla za svojstva) za koje je bitno to, da zamjenice primijenjene u operatoru opisa budu primijenjene na singularan način.

Razlikovanje između vlastitih imena i opisa korijeni se između ostaloga i u spoznaji, da pri (logičkoj) interpretaciji suda, koji sadrži opis, nastaju naročiti problemi, koji svoj uzrok imaju u sljedećim slučajevima:

(S 1) Opis je prepunjen: više individua ispunjuju bazu opisa; tako npr. dvije osobe – naime, Tammelo i Schreiner – ispunjuju bazu opisa ' x je autor Osnovnih crta i postupaka pravne logike'.

(S 2) Opis je prazan: niti jedan individuum ne ispunjuje bazu opisa; tako na pr. niti jedna osoba ne ispunjuje bazu opisa; ' x je sadašnji car Austrije'.

Oba ova slučaja takozvanih ne-ispunjenih opisa pri interpretaciji vode s jedne strane problemima vrednovanja sudova koji sadrže takove opise (da li je takav sud istinit ili neistinit ili ništa od toga dvoga?), a s druge strane problemima pridruživanja odnosno referencije (o čemu je riječ u takvom sudu? na što se odnosi takav opis?).

Pri rješavanju tih problema razvijene su neke teorije, takozvane teorije opisa, koje se doduše slažu s obzirom na interpretaciju takozvanih ispunjenih opisa (to su opisi, čija je baza ispunjena točno jednim individuumom), no koji međutim daju različite interpretativne prijedloge za ne-ispunjene opise. Sadrži li dakle jedan jezik koji treba interpretirati opise, moramo se tako odlučiti za određenu teoriju opisa, da bi uopće omogućili jedinstvenu interpretaciju sudova toga jezika.

Opisi se također primjenjuju i u pravnom jeziku (usp. 1.1). Pritom nastaju problemi, budući da se s jedne strane u pravnoj praksi interpretiraju takovi opisi, što obuhvaća i rješenje slučajeva problematičnih s obzirom na opise (usp. 1.2), dok s druge strane sve do danas nije bilo poticaja za stvaranje teorije opisa koja bi odgovarala toj praksi i koja bi jedinstveno uređivala interpretaciju opisa za barem jednu od velikih grana prava. Takvo jedinstveno uređivanje zahtijevalo bi međutim jednu racionalnu teoriju pravne argumentacije (usp. 4).

Primarni cilj pri formuliranju pravne teorije opisa sastojao bi se u razvijanju teorije opisa koja bi mogla služiti kao teoretska baza datih praktičko-pravnih interpretacija opisa: takva bi teorija opisa spadala u oblast deskriptivne teorije pravne argumentacije. Tek sekundarno i samo onda ukoliko se ne može razviti niti jedna jedinstvena deskriptivna pravna teorija opisa, jer to pravna praksa ne omogućuje, bilo bi dopušteno razviti i takvu teoriju opisa koja bi spadala u oblast normativne teorije pravne argumentacije.

1. Opisi u pravnom jeziku – pravno interpretirani

1.1 Primjeri opisa u pravnom jeziku

U narednom tekstu ograničit ću se na jezik privatnog prava. Ukoliko se u jezik privatog prava uključi u najmanju ruku jezik primijenjen u kodificiranom pravu i u pravnim poslovima, onda treba ustvrditi da se u obje oblasti opisi primijenjuju, te da je njihova primjena dijelom čak neophodna. Opisi se pritom odnose kako na oblast pravnih subjekata, tako i na oblast pravnih objekata.

U kodificiranom pravu primijenjuju se izrazi koji imaju funkciju da pri primijeni odgovarajućeg zakona na činjenično stanje koje pod njega treba subsumirati označe upravo jedan individuum: tako npr. 'dio roditelja, koji vodi kućanstvo u kojem se brine za dijete' (§ 140 ABGB), 'majčin muž' (§ 156 ABGB) 'onu (osobu) kojoj ona (tj. pokretnu stvar) bude prva predana' (§ 430 ABGB), 'onu (osobu), koja je ranije zatražila pripajanje' (§ 440 ABGB) itd.*

S druge strane postoji također i slučaj, da se zakonski traži primjena opisa, kao npr. u slučaju vlasničke službe: § 370 ABGB: Onaj tko sudski traži povrat pokretne stvari, treba ju opisati putem oznaka koje bi je razlučile od svih ostalih sličnih stvari istoga roda.

Implicitno je primjena opisa dopuštena u različitim pravnim poslovima. Tako je npr. pri kupoprodaji nezamjenljive stvari ili speciosa («prodaja na komad**»), pri trgovačkoj prodaji nezamjenljive pokretne stvari koju tek treba proizvesti («ugovor o djelu») ili pri legatu primjena opisa neophodna, a pri prodaji sa specifikacijom ili javnom obećanju nagrade moguća.

Postoji međutim i mogućnost da primjena određenih opisa u određenim pravnim poslovima bude eksplicitno dopuštena odlukom najviših sudskih instanci. Tako je npr. eksplicitno dopuštena primjena opisa 'onaj, koji me do moje smrti uzdržava' prilikom određivanja nasljednika u oporučnim odredbama (OGH 2 Ob 570/79).

1.2 Primjeri interpretacije opisa pravnog jezika

Pri praktičko-pravnoj interpretaciji opisa u problematičnim slučajevima ne-ispunjenosti [(S1) i (S2)] moraju se razlikovati najmanje tri slučaja:

- (1) Interpretacija opisa je u najmanju ruku jednim dijelom specifično zakonski normirana za opis koji treba interpretirati, ili
- (2) O interpretaciji opisa može se zaključiti iz neke pravne odredbe putem primjene specijalnih pravnih figura argumentacije (naročito **argumentum a simile** i **argumentum a fortiori**), ili
- (3) Do interpretacije opisa mora se doći kroz primjenu općih i specijalnih propisa o interpretaciji.

Uz svaki od ovih slučajeva bit će naveden odgovarajući primjer,

1.2.1 Slučaj staratelja (kod bračne djece)

§ 196 ABGB: (1) Za staratelja se, ukoliko je isti prikladan, određuje u prvom redu onaj, koga je jedan od roditelja oporučno odredio kao zakonskog zastupnika. (. . .)

(2) Ukoliko su roditelji oporučno različito odredili, za staratelja odnosno zastupnika odredit će se onaj koji je prikladniji.

§ 198 ABGB: (1) Ukoliko oporučno nije određen nijedan ili nijedan prikladan staratelj za bračno dijete određuju se za staratelje majčini ili očevi roditelji, ukoliko im uzdržavanje i odgoj djeteta priliči, a ako ne, onda najbliži prikladni srodnik.

§ 199 ABGB: Ukoliko na prije navedeni način nije moguće uspostaviti starateljstvo, tada o sudu ovisi, koga će (. . .) imenovati za staratelja.

Kao primjer izraza u kodificiranom pravu, koji pri primjeni na konkretan slučaj ima funkciju opisa i čija je interpretacija također direktno zakonski normirana, može važiti sljedeći izraz:

(O1) Staratelj od **a**; ili preciznije:

(O1⁺) Onaj **x**, za kojeg važi: **x** biva od strane suda određen za staratelja **a** ('**x**': varijabla za pravni subjekt; '**a**': konstanta za bračno dijete).

Interpretaciji opisa (O1) služi (kod bračnog djeteta) prije svega sljedeći pomoćni opis:

(PO1) Onaj, koga je jedan od roditelja oporučno pozvao za zakonskog zastupnika, i koji je za to prikladan; ili preciznije:

(PO1⁺) Onaj **x**, za kojeg važi: **x** je jedan od roditelja oporučno odredio kao zakonskog zastupnika **a**, i **x** je prikladan kao staratelj za **a** (tj. na **x** se ne odnosi niti jedna od okolnosti navedenih u § § 91 do 194 ABGB).

Ukoliko se pomoćni opis (PO1) u jednom konkretnom slučaju o kojem treba odlučiti odnosi na točno jednu osobu, tada se ne nadaju nikakvi interpretativni problemi: Ako je tako samo majka Anna ili samo otac Franz, ili obadvoje zajednički oporučno odredilo jednog prikladnog zastupnika za njihovo malodobno dijete Bertu, onda je (PO1) i time također (O1) moguće jednoznačno interpretirati, tj. k (PO1) i također (O1) bit će pridružena točno jedna osoba.

Što se međutim događa, ako je pomoćni opis (PO1) ne-ispunjen? Pritom treba razlikovati dva slučaja: (PO1) može biti prepunjen i, također, prazan; u prvom slučaju postoji više od jedne osobe, u drugom, naprotiv, nijedna osoba koju je jedan od roditelja oporučno odredio za zakonskog zastupnika **a**, i koji je prikladan za staratelja **a**.

Ako je (PO1) prepunjen, primijenit će se za interpretaciju (O1) daljnji pomoćni opis, naime

(PO2) Onaj, koji je među svima onima koje je jedan od roditelja **a** oporučno odredio za zakonskog **a**, naprikladniji; ili preciznije:

(PO2⁺) Onaj **x**, za kojeg važi: **x** je jedan od roditelja **a** oporučno

Ostavljene su izvorne skraćenicice za austrijske zakone i sudske odluke; ABGB = Opći građanski zakonik (OGZ), HGB = Trgovački zakonik, OGH = Zbirka sudskih odluka (prim. prev.).

••
Stückkauf; u našoj pravnoj teoriji nisam našao poseban izraz za kupoprodaju koja se odnosi na točno određenu stvar. Stoga i relativno doslovan, premda pomalo dvoznačan prijevod (prim. prev.).

ovlastio za zakonskog zastupnika **a**, i **x** je kao staratelj **a** prikladniji od svih drugih osoba, koje je jedan od roditelja **a** oporučno ovlastio za zakonske zastupnike.

U (PO2) (vrijednosni) predikat '... prikladniji je od ...' odnosi na mnoštvo osoba određenih kroz bazu (PO1). Ukoliko je jedna od osoba iz tog mnoštva prikladnija za staratelja od svih ostalih osoba koje pripadaju tom mnoštvu, tada se ona pridružuje opisu (PO2), i obavezno opisu (O1). Teoretski bi bilo moguće da pomoćni opis (PO2) sam bude ne-ispunjen, premda se pooštavanjem pritom primijenjenog predikata '... prikladniji je od ...' praktički uvijek uspijeva kroz (PO2) izdvojiti jednu određenu osobu.

Ako je, naprotiv, prvi pomoćni opis (PO1) prazan (i to je drugi mogući slučaj u našoj ranije navedenoj podjeli), tada interpretacija (O1) uspijeva uz pomoć § 198 ABGB: ukoliko se i to određenje ni na koga ne odnosi, primjenjuje se § 199 ABGB, koji u svakom slučaju jamči ispunjenost (O1).

1.2.2 Prodaja na komad

§ 360 HGB: Ukoliko se duguje roba određena samo prema rodu, tada dužnik duguje stvari srednje vrste i kakvoće.

§ 878 ABGB: Ono što je nemoguće ne može biti predmet važećeg ugovora. Ukoliko je ugovoreno dijelom moguće, a dijelom nemoguće, ugovor tada u prvom dijelu ostaje važećim, osim ako drugačije ne proizlazi iz ugovora, naime ako se nijedna točka drugoga dijela ne može odvojiti od prvoga.

(. . .) (v. ZOO čl. 311, prim. prev.)

§ 923 ABGB: (. . .) tko tuđu stvar ili stvar koja više ne postoji proda kao svoju; (. . .) odgovarat će za to u slučaju spora. (usp. ZOO 459/1 i čl. 460, te čl. 508, prim. prev.)

§ 920 ABGB: Ukoliko je ispunjenje obveze osujećeno krivnjom jedne strane ili zbog slučaja koji je ta strana prouzrokovala, druga strana može zbog neispunjenja tražiti ili naknadu štete ili može raskinuti ugovor. (. . .) (usp. ZOO čl. 138/1 prim. prev.)

§ 1447 ABGB: Slučajna potpuna propast određene stvari ukida svaku obvezu, čak i obvezu naknade njezine vrijednosti. Ovo pravilo važi i za one slučajeve u kojima je ispunjenje obveze ili plaćanja duga nekim drugim slučajem onemogućeno. (v. ZOO, 357, 354)

Prilikom prodaje na komad nužno je da predmet činidbe bude određen opisom, budući da se prodaja na komad uvijek odnosi na sasvim određene stvari: jednom na nezamjenjive stvari, drugi put na zamjenjive, ali individualizirane određenim oznakama. Primjeri za takove opise bili bi 'ona slika, koju je Gustav Klimt 1916. godine naslikao uljem na platnu (1,10 puta 1,10) i koja predstavlja crkvu u Unterachu' ili 'nalivpero, kojim je potpisan kempdejvidski ugovor'.

Ukoliko je opis u jednoj takvoj kupoprodaji prepunjen, može se **argumentom a fortiori** iz § 360 HGB – koji je **per analogiam** primijenjen u ABGB – zaključiti, da dužnik treba priskrbiti stvar srednje vrste i kakvoće. To znači da dužnik ima pravo iz mnoštva objekata koji su sadržani u bazi opisa prodaje na komad, izabrati jedan objekt, pri čemu za izbor važe slijedeći kriteriji:

(1) Dužnik treba izabrati onaj objekt, koji je srednje vrste i kakvoće.

(2) Ukoliko postoji više od jednoga ili nijedan objekt u mnoštvu objekata određenih kroz bazu opisa koji je stvar srednje vrste i kakvoće, tada je izbor dužnika slobodan.

Time imamo u (1) ponovo predikat '... je roba srednje vrste i kakvoće ...' koji uspostavlja odnos između objekata određenih bazom opisa i odgovarajućeg mnoštva stvari određenog tipa, i također imamo pomoćni opis koji određuje objekt koji ispunjuje relaciju: 'onaj objekt, koji je srednje vrste i kakvoće'. Ukoliko je ovaj pomoćni opis ispunjen, tada se opis sadržan u prodaji na komad i unatoč prepunjenosti ponovo može jednoznačno interpretirati. Ukoliko je taj pomoćni opis naprotiv neispunjen tada se – suprotno od slučaja starateljstva – nadaje sljedeće: svi objekti određeni bazom opisa koji su srednje vrste i kakvoće, odnosno od kojih niti jedan nije srednje vrste i kakvoće neće se pridružiti opisu, već će se i dalje tražiti da opis, unatoč prepunjenosti, bude jednoznačno interpretiran. Samo pak pripisivanje jednog određenog objekta u ovom će slučaju biti ovisno od izbora dužnika.

Ukoliko je naprotiv opis sadržan u prodaji na komad prazan, tada i ponovo nije rečeno ništa o rješavanju problema pripisivanja, već je obrađen samo problem vrednovanja. S obzirom na to moraju se pri prodaji na komad, koja sadrži prazan opis, razlikovati najmanje dva slučaja:

(P1) Apsolutna prazina: odgovarajući opis je već u trenutku zaključenja ugovora prazan, jer njegova baza određuje nešto apsurdno ili pravno nemoguće.

(P1.1) »Apsurdan« je sadržaj ugovora, koji bi razumni poslovni partner u trenutku zaključenja ugovora morao uvidjeti kao nemoguć, npr.: Ja, Gudrun Soriat, zaključujem s Edgarom Morscherom kupoprodajni ugovor o čudovištu iz Loch Nessa, pri čemu se obvezujem dopremiti mu rečeno čudovište u Salzburg. Iz § 878 ABGB proizlazi, međutim, da je jedan takav ugovor apsolutno ništav.

(P1.2) Pravno je nemoguće nešto što povređuje zakonsku zabranu, dakle, npr. utemeljenje etažnog vlasništva na kući u Austriji, koje bi moralo biti određeno opisom.

Iz § 879 ABGB primjene nadaje se apsolutna ništavost jednog takvog ugovora.

(P2) Relativna praznina:

(P2.1) Odgovarajući opis je već u trenutku zaključenja ugovora prazan, no ne sadrži ništa apsurdno ili pravno nemoguće; **argumentom a contrario** iz § 878 i 923 ABGB ugovor koji sadrži takav opis interpretirat će se kao važeći.

(P2.2) Odgovarajući opis u trenutku zaključenja ugovora nije prazan, već postaje praznim tek nakon zaključenja ugovora, npr. ako opisana Klimtova slika propadne nakon zaključenja ugovora jer je izgorjela kuća u kojoj se nalazila. Već prema tome da li je za tu propast odgovoran ili ju je prozrokovao dužnik ili vjerovnik, ili se to zbilo čisto slučajno, ugovor će se različito vrednovati: Ako je propast prouzrokovao dužnik (slučaj 1), iz § 920 ABGB proizlazi raskidivost ugovora (to znači da vjerovnik može odstupiti od ugovora, što za posljedicu ima raskid ugovora). Ukoliko je naprotiv propast prouzrokovao vjerovnik, (slučaj 2), tada je ugovor važeći. U slučaju slučajne propasti, (slučaj 3), iz § 1447 proizlazi **ipso iure** raskid ugovora.

1.2.3 Određivanje nasljednika

§ 565 ABGB: Volja ostavitelja mora biti određeno (...) izjavljena.

OGH 2 Ob 570/79: Dozvoljeno je također i određivanje neodređene osobe za nasljednika, ako ova u trenutku smrti ostavitelja može sa sigurnošću biti određena, a ostavitelju u trenutku sastavljanja oporuke još nije bila poznata. U tom slučaju smatra se dostatnim ako ostavitelj odredi onu osobu, bez da je поблише, koja će ga prije njegove smrti uzdržavati.

Kao primjer primjene opisa u pravnom jeziku, čija konkretna interpretacija – u suprotnosti ostalim primjerima – nije niti izravno niti neizravno zakonski regulirana, može se navesti primjena oporučnog određivanja nasljednika.

Opis čija je primjena prema sudskoj odluci priznata kao dopuštena u pravnom jeziku prilikom određivanja nasljednika, glasi:

(O1) Onaj, koji će me prije moje smrti uzdržavati; ili preciznije:

(O2+) Onaj x , za kojeg važi: x uzdržava a prije smrti a (' x ': varijabla za pravni subjekt: ' a ': konstanta za odgovarajućeg ostavitelja).

Za interpretaciju opisa ove vrste nema nikakvih naročitih zakonskih odredbi, već samo opći propisi za tumačenje oporučnih odredbi – kao npr. generalizirani propis za oporučna raspolaganja iz § 655 ABGB – kao i specijalnija načela tumačenja. Najviše načelo tumačenja za ovaj tip jednostranih i nenaplatnih pravnih poslova jest poštovanje »istinite« volje ostavitelja. To najviše načelo interpretacije djeluje posebno pri interpretaciji opisa (O2) u slučaju prepunjenosti: ukoliko je opis (O2) prepunjen, tada najprije treba primijeniti sljedeće načelo tumačenja:

(NT1) Određivanje nasljednika odnosi se na osobu, koja je ostavitelju bila najbliža.

Pri formuliranju tog načela interpretacije pretpostavlja se sad da je

(Pr 1) u oporuci primijenjeni izraz ostavitelj intendirao kao opis, tj. da je ostavitelj s (O2) želio opisati točno jednu osobu, i da je

(Pr 2) ostavitelj, ako se opis (O2) pokaže kao prepunjen, vjerojatno intendirao opisati onu osobu koja mu je bila najbliža.

To naposljetku ponovo pokazuje, da uz pomoć predikata '... bila ostavitelju a bliža od ...' treba uspjeti pridruživanje jedne jedine osobe opisu (O2), i to u skladu sa sljedećim: za mnoštvo osoba, koje odgovaraju bazi opisa (O2) (tj. za mnoštvo osoba koje su a prije smrti a uzdržavale), trebali smo definirati pomoćni opis, otprilike 'ona osoba x , koja je a prije smrti a uzdržavala, i koja je a bila bliža od svake druge osobe y , koja je a prije smrti a također uzdržavala'; ukoliko je taj pomoćni opis ne-ispunjen ili ukoliko se ne može s »dostatnom sigurnošću« odlučiti koja ga osoba ispunjuje, tada je uz pomoć (NT1) nemoguća jednoznačna interpretacija opisa (O2), i tada taj opis (O2) treba pridružiti svim pravnim subjektima, koji posjeduju to svojstvo, da su uzdržavali ostavitelja prije njegove smrti. To se zbiva na temelju sljedećeg načela tumačenja:

(NT2) Ako se sa dostatnom sigurnošću ne može odlučiti, koja je od onih osoba koje su ostavitelja prije njegove smrti uzdržavale, bila ostavitelju najbliža, tada se ostavina treba podijeliti među mogućim subaštinicima.

Pritom izraz 'mogući subaštinici' upućuje na mnoštvo osoba određenih bazom opisa (O2), tj. opisuje to mnoštvo. Ukoliko ostavinu dakle treba podijeliti među mogućim subaštinicima, to pretpostavlja da je opis (O2) pripisan svima pravnim subjektima na koje se odnosi predikat sadržan u bazi opisa ('uzdržavao je a prije njegove smrti').

U slučaju praznoće opisa (O2) oporuka je dakako važeća, ali nitko ne dobiva nasljedstvo, i prava je posljedica primjena zakonskog reda nasljeđivanja.

1.3 Osnovne crte interpretacije opisa pravnog jezika

Ukoliko se općenito promatra praktičko-pravna interpretacija opisa, nadaju se, prema mojem mišljenju, sljedeće osnovne crte interpretacije:

(1) Ako baza opisa \bigcirc ne opisuje nešto apsurdno ili pravno nemoguće, tada se utvrđuje semantička ekstenzija baze opisa \bigcirc .

(2) Ako je baza opisa \bigcirc ispunjena, iz interpretacije opisa \bigcirc ne proizlaze nikakvi posebni problemi.

(3) Ako je baza opisa \bigcirc naprotiv prepunjena, za rješavanje problema pridruživanja upotrebljavaju se slijedeći načini postupanja:

(3.1) Uvodi se predikat P , koji ili uspostavlja poredak u ekstenziji baze opisa \bigcirc , ili odražava ekstenziju baze opisa \bigcirc u određenoj količini, u kojoj postoji poredak, ili uspostavlja odnos između određenog pravnog subjekta i elemenata ekstenzije baze opisa \bigcirc .¹ Taj predikat P treba označiti točno jedan objekt – bilo to pravni subjekt ili pravni objekt – za čije se označivanje općenito primjenjuje pomoćni opis.

Ako je, naprotiv, pomoćni opis neispunjen, tada proizlaze dva moguća, ali alternativna načina postupanja:

(3.2) Divergirajuća interpretacija (usp. 1.2.1 i 1.2.3): Ne pokušava se dalje, uz pomoć dodatnih kriterija, opisu \bigcirc pridružiti točno jedan objekt, već se primjenjuje ili (3.2.1) ili (3.2.2):

(3.2.1) Opisu \bigcirc pridružuju se svi elementi ekstenzije baze \bigcirc .

(3.2.2) Opisu \bigcirc pridružuju se svi elementi ekstenzije baze pomoćnog opisa.

(3.3) Konvergirajuća interpretacija (usp. 1.2.2):

Ako se uz pomoć (3.1) ne izdvoji točno jedan objekt, tada se uvodi daljnje pomoćno sredstvo odnosno daljnji pomoćni kriterij, koji bi trebao omogućiti pridruživanje točno jedog objekta opisu \bigcirc . Takva konvergirajuća interpretacija poduzima se prije svega kod onih opisa, koji se odnose na pravni objekt koji je predmet činidbe,

¹ Tako npr. predikat »...prikladniji je od...« proizvodi strukturu poretka na ekstenziji baze opisa navedenog u 1.2.3, a »...stajao je ostavitelju bliže od...« proizvodi strukturu poretka na ekstenziji baze onog opisa, koji nam u 1.2.3 služi kao primjer, dok predikat »...je stvar srednje vrste i kakvoće prema...« proizvodi strukturu poretka

u nadređenom mnoštvu stvari odgovarajućeg tipa, u kojem se odražava ekstenzija baze opisa obrađenog u 1.2.2. Odnos između određenog pravnog subjekta i elemenata baze opisa sačinjava npr. predikat »...može se upotrijebiti...«, koji se primjenjuje pri interpretaciji opisa sadržanog u legatu speciosa.

i općenito se jamči putem prava izbora jednoga od pravnih subjekata. Već prema tome, da li predikat **P** izdvaja niti jedan ili više objekata iz ekstenzije baze opisa **O**, taj se izbor odnosi ili na sve objekte, ili samo na odlikovane objekte ekstenzije baze opisa **O**.

Na to se nadovezuje pitanje, uz pomoć kojeg kriterija se može odlučiti da li određeni opis treba interpretirati uz pomoć divergirajuće ili uz pomoć konvergirajuće interpretacije. Kod opisa čija je interpretacija izravno ili neizravno zakonski regulirana, pravnik-praktičar već će se snaći uz pomoć čistih razmišljanja **de-lege-lata**, no neće odgovoriti na pitanje **de-lege-ferenda**, zašto je jedna takva interpretacija zakonski propisana. Odgovoriti na pitanje **de lege ferenda** je, međutim – čak i za pravnike – nužno onda kada treba interpretirati opis čija interpretacija nije zakonski propisana.

Odgovor na to pitanje **de lege ferenda** je nužan također i za izgradnju teorije opisa pravnog jezika, da bismo došli do jedinstvene i opće formulacije za interpretaciju opisa u pravnom jeziku. S jedne strane, pri izboru konvergirajuće interpretacije bit će odlučujuće empirijske premise – sjetimo se samo izraza 'otac od **x**' i njemu definicijski ekvivalentnog opisa 'ona osoba, koja je uzrokovala postojanje **x**' čija baza na temelju empirijskih premisa mora označiti točno jednu osobu – , s druge strane bit će za izbor konvergirajuće definicije odlučujuće također i ne-empirijske premise (kao vrednovanja, koja leže u temeljima pojedinih pravnih instituta), npr. kod prodaje na komad.

(4) Ako je opis **O** prazan, iz praktičko-pravne interpretacije ne proizlazi ništa o mogućem rješenju problema pridruživanja. Može se samo ustvrditi da se trebaju razlikovati različite vrste praznih opisa, koje mogu tražiti i različita rješenja s obzirom na problem pridruživanja: S jedne strane mogu se razlikovati između praznoće u smislu (P1) i (P2) (usp. 1.2.2), pri čemu bi se kod (P2) imorala pridodati još jedna dodatna vrsta praznoće opisa (P2.3):

(P2.3) Opis **O** je prilikom zaključenja ugovora prazan, no tijekom ispunjenja ugovora biva ispunjen; npr. ako kod stolara naručim stol posebnih dimenzija i izrade (ugovor o djelu odn. kupoprodaja po narudžbi).

S druge strane mora se od obje ove vrste praznoće (P1) i (P2) razlikovati još i praznoća u smislu (P3):

(P3) Opis **O** sadržan je u zakonu, te je s obzirom na slučaj o kojem treba odlučiti prazan (usp. o tome 1.2.1).

(5) Ako je opis **O** prepunjen, tada s obzirom na rješenje problema vrednovanja proizlazi sljedeće:

(5.1) Ako je opis **O** sadržan u zakonu, tada je taj zakon važeći i primjenjiv na predležeci slučaj.

(5.2.) Ako je opis **O** sadržan u pravnom poslu, tada je taj pravni posao važeći.

(6) Ako je opis **O** prazan, tada proizlaze sljedeće mogućnosti rješavanja problema vredovanja:

(6.1) Ako je opis **O** sadržan u zakonu, tada je taj zakon važeći i neprimjenjiv na predležeci slučaj.

(6.2.) Ako je opis **O** sadržan u provnom poslu, tada proizlaze sljedeće mogućnosti vrednovanja:

(6.2.1) Odgovarajući je pravni posao nevažeći u smislu apsolutne ništavosti: (P1);

ili

(6.2.2) pravni je posao važeći: (P2.1), (P2.2, slučaj 2) i (P2.3);

ili

(6.2.3) pravni je posao pobojan: (P2.2, slučaj 1);

ili

(6.2.4) pravni posao se pobija **ipso iure**: (P2.2, slučaj 3).

Pokazuje se, dakle, da se u pravnom kontekstu oba za interpretaciju problematična slučaja prepunjenosti i praznoće različito i neovisno obrađuju, pri čemu u slučaju prepunjenosti opisa rješenje problema pridruživanja stoji u prvom planu, a problem se vrednovanja rješava kvaziautomatski, dok u slučaju praznih opisa rješenje problema vrednovanja stoji u prvom planu, a problemi pridruživanja ostaju sasvim otvoreni.

2. Problem opisa u pravnoj logici i pravnoj metodologiji

Jednako kao što je činjenica da se u pravnome jeziku upotrebljavaju i interpretiraju opisi, tako je također i činjenica da je do danas ne jednom bilo poticaja za teoriju opisa koja bi se odnosila na danu praksu bilo normativno, bilo deskriptivno.

Situacija s obzirom na uvažavanje problematike opisa u pravno-relevantnoj literaturi čini mi se u sadašnjem trenutku sljedećom:

S jedne strane u literaturi se problem opisa uopće ne obrađuje; tako npr. u »najpopularnijoj« i najčešće citiranoj literaturi iz pravne logike – poput Kluga, Rödiga, Schreibera, Kalinowskog, Schneidera, Keutha, Wagnera/Haaga, Savignya itd., i također u »najpopularnijim« metodološkim djelima kao Engisch, Larenz, Müller, Bydliński, Esser, Kriele, Aarnio, Alexy² itd.

S druge strane različiti autori dakako upućuju na važnost opisa za pravni jezik, a da međutim ne pokušaju naznačiti barem neke opće, moguće osnovne crte teorije opisa za pravni jezik;

Tammelo/Schreiner³ upućuju u svojoj **Pravnoj logici** na posebni problem opisa, no to međutim uvijek reprezentiraju konstantama; na taj način opisi se ne smatraju za izraze koji bi se dali analizirati, tako da se ne mogu obraditi ni njihovi specijalni problemi. No, budući da su u svoju **Pravnu logiku** uvrstili i članak Morschera⁴ koji u jednom pododsjeku iscrpno diskutira problem osnovnih imena i opisa, pokazuje se da su toga problema bili svjesni.

2

Alexy u kontekstu objašnjavanja internog opravdanja spominje opise prije sasvim slučajno: pri simboličkom navodu jednostavne forme internog opravdanja (str. 274) primijenuje individualnu konstantu 'a', no za objašnjenje simbolike upućuje na str. 93 i dalje. Tamo individualna konstanta 'a', reprezentira s jedne strane vlastita imena, s druge »odredene oznake«, tj. opise; Alexy, R.: *Theorie der juristischen Argumentation. Die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung* (Frankfurt 1983.).

3

Tammelo, I./Schreiner, H.: *Grundzüge und Grundverfahren der Rechtslogik*, sv. 1 i 2 (Pullach kraj Münchena 1974. i München 1977.).

4

Morscher, E.: »Betrachtung zur Prädikatenlogik«, in: Tammelo/Schreiner (1977.), str. 160–201; usp. posebno od-sjek 6: »Eigennamen und Deskriptoren«.

Weinberger⁵ uvodi individualni operator '(jedini) x , za koji važi:' kao jedan od najvažnijih operatora svoga jezika, no ne upušta se u opsežniju interpretaciju opisa koji nastaju tim operatorom. Budući da individualni operator uzima kao jedinicu koja gradi imena (tj. Weinberger promatra opise kao imena), te budući da ukratko načinje slučaj praznih opisa, mogla bi se iz toga rekonstruirati najmanje interpretacija praznih opisa.

Lampe⁶ u svojoj **Pravnoj semantici** preporuča specijalno za svrhe teorije prava uvođenje opisnog operatora ' ι ' koji bi se čitao kao 'postoji (prema pravnoj odredbi) jedan i samo jedan', no ne nudi semantičku interpretaciju opisa koji bi se stvorili uz pomoć tog operatora, za slučaj prepunjenosti i praznoće opisa.

Kempski⁷ je uputio na ulogu opisa u građanskom pravu, no ove shvaća kao osobna imena koja jednoznačno opisuju jedan predmet, osobu, stvar ili pravo. Kao protuprimjer za takav opis navodi takozvanu definitnu pluralnu deskripciju, čija se interpretacija treba jasno razlikovati od opisa («definitne singularne deskripcije»); Kempski međutim ne daje moguće interpretativne prijedloge ni za jedan, ni za drugi tip deskripcije.

Herberger/Simon i **Herberger/Koch** eksplicitno zahtijevaju semantiku opisa: tako se prema Herberger/Kochu neki nesporazumi u oblasti učenja o greškama imaju pripisati nedostatnoj semantici za termine opisa.⁸ Herberger/Simon⁹ razlikuje čak i oba za takove opise problematična slučaja ne-ispunjenosti, zahtijevajući njihovu »smislenu« primjenu, no ne nude nikakvu semantiku za oba problematična slučaja: obrnemo li gorespomenuto, može se s obzirom na to reći samo to da je prema Herberger/Simonu primjena opisa tada »besmislena«, kada je opis ne-ispunjen, što se, međutim – kao što se to »besmisleno« interpretira – ne slaže uvijek s praktično-pravnim interpretacijama.

Na taj način ne može se u literaturi naći dovezna točka za formuliranje jedne teorije opisa pravnog jezika. U navedenoj literaturi upućuje se međutim uvijek na one autore, koji su sa svoje strane razvili specijalne filozofijske teorije opisa, kao npr. Hilbert/Ackermann, Carnap, Whitehead/Russell. No, teorije opisa koje su razvili ti autori pokazuju se neadekvatnima za rekonstrukciju praktično-pravne interpretacije (usp. 3).

Tako kao jedini izvor specijalnih pravnih pretpostavki jedne teorije opisa pravnog jezika preostaje s jedne strane praksa u najširem smislu, tj. kodificirano pravo, pravne interpretacije konkretnih opisa, odluke i komentari, s druge strane općenita metodologijska literatura uz problematiku interpretacije, pri čemu se kod ove međutim može naći u najboljem slučaju tek dovezna točka za to da li je za pravni jezik dovoljna semantička, ili je osim toga nužna i pragmatička teorija opisa.

3. Problem opisa u području filozofijske logike i filozofije jezika

Budući da u području filozofijske logike i filozofije jezika – nasuprot području pravne logike i teorije – postoji čitav niz teorija opisa, čini se za početak racionalnim sljedeće: trebalo bi se u potrazi za adekvatnom teorijom opisa jednoga posebnog jezika – kao npr. pravnog jezika – prvo ispitati da li je neka od dosad razvijenih filozofijskih teorija opisa ili u najmanju ruku kombinacija elemenata ovih teorija prikladna za racionalnu rekonstrukciju

praktično-pravne interpretacije opisa. Na taj način postavlja se pitanje nije li neka od dosadašnjih filozofijskih teorija opisa ionako usuglašena s interpretacijom pravnih opisa u pravnoj praksi, tako da primjena te teorije s obzirom na problem pridruživanja i pitanje vrednovanja pravnih opisa dolazi do istih rezultata kao i pravna praksa. Tek ako se na to pitanje odgovori negativno, smisleno je i dalje pitati ne bi li do toga dovela kombinacija elemenata filozofijskih teorija opisa.

Ne upuštajući se čak ni u pregled filozofijskih teorija opisa, mogu se prema metodi pretežno primijenjenoj za rješavanje karakterističnih problema opisa (pridruživanje i vrednovanje), razlikovati sljedeće glavne grupe teorija opisa:

(GG1) Semantičke teorije opisa: primjenjuju čisto sintaktičke i semantičke metode, pri čemu jezične izraze obrađuju najprije kao neinterpretirane znakove (kako se trebaju uvesti u jezik? kako zajedno s drugim znakovima mogu tvoriti gramatički dobro sastavljenu rečenicu?), te potom daju u semantici tih sintaktičkih znakova i nizova jednu u određenoj mjeri idealiziranu interpretaciju (pri čemu se individualnim znakovima pridružuju objekti iz takozvanog područja predmeta, a nizovima znakova vrijednosti, kao istinito/lažno, važeće/nevažeće). Primjeri za teorije opisa iz ove grupe bile bi teorije Hilbert/Ackermanna¹¹, Fregea¹², Carnapa¹³, Scotta¹⁴, Grandya¹⁵, Lamberta/Van Fraassena¹⁶, Rusella¹⁷, Whitehead/Rusella¹⁸, Quinea¹⁹.

5
Weinberger, O.: **Rechtlogik. Versuch einer Anwendung moderner Logik auf das juristische Denken** (Wien-New York 1970.), str. 35 i dalje, 41; usp. također: Weinberger, O.: **Logik, Semantik, Hermeneutik** (München 1979.), str. 21 i d., 28.

6
Lampe, E.-J.: **Juristische Semantik** (Berlin-Zürich 1970), str. 49-50.

7
Kempski, J.v.: »Zur Rolle von Kennzeichnungen im Zivilrecht«, in: **Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie** 62/1 (1976), str. 27-42.

8
Herberger, M./Koch, H.-J.: »Zur Einführung: Juristische Methodenlehre und Sprachphilosophie«, in: **JUS** 12 (1978), str. 810-817.

9
Herberger, M./Simon, D.: **Wissenschaftstheorie für Juristen. Logik - Semiotik - Erfahrungswissenschaften** (Frankfurt 1980), posebno str. 159-164.

10
Za kratak pregled, koji ipak ne uzima u obzir pragmatičke teorije opisa, upućujem na: Speck, J. (izd.): **Handbuch wissenschaftstheoretischer Grundbegriffe**, sv. 2 (Göttingen 1980), str. 327-331.

11
Hilbert, D./Ackermann, W.: **Grundzüge der theoretischen Logik** (Berlin-Heidel-

berg-New York ⁵1967), posebno str. 131-137.

12
Frege, G.: **Grundgesetze der Arithmetik. Begriffsschriftlich abgeleitet**, sv. 1 (Hildesheim ²1962), posebno 11, str. 18-20.

13
Carnap, R.: **Meaning and Necessity. A Study in Semantics and Modal Logic** (Chicago/London 1956), posebno str. 32-38.

14
Scott, D.: »Existence and Description in Formal Logic«, in: Schönemann, R. (izd.): **Bertrand Russell. Philosopher of the Century** (London 1967), str. 181-200.

15
Grandy, R.: »A Definition of Truth for Theories with Intensional Definite Description Operators«, in: **Journal of Philosophical Logic** 1 (1972), str. 135-155.

16
Van Fraassen, B. C./Lambert, K.: »On the Free Description Theory«, in: **Zeitschrift für mathematische Logik und Grundlagen der Mathematik** 13 (1976), str. 225-240.

17
Russell, B.: »Über Kennzeichnungen« (1905), in: Russell, B.: **Philosophische und politische Aufsätze** (Stuttgart 1971), str. 3-22.

(GG2) Pragmatičke teorije opisa: primjenjuju – nadilazeći semantičku metodu – pragmatičku metodu, tj. nude ne samo idealiziranu interpretaciju, već osim toga uzimaju u obzir pri interpretaciji i korisnika jezika, intenciju njegovog govornog akta, odnos govornik–slušalac itd. Primjeri za teorije opisa iz te grupe bile bi teorije Donnellana²⁰, Searlea²¹, Strawsona²².

Ukoliko se navedene semantičke teorije opisa primijene na opise pravnoga jezika, proizlazi da nijedna od njih – promatrano u cjelini – nije prikladna kao teorijska baza za praksu pravne interpretacije opisa, budući da će se ustanoviti znatna divergencija između filozofijske i pravne interpretacije ne-ispunjenih opisa, ne na posljednjem mjestu i zato jer filozofijske teorije opisa – nasuprot pravnoj praksi (usp. 1.3.) – obrađuju oba slučaja ne-ispunjenih opisa na jednak način. Ta neadekvatnost filozofijskih teorija opisa bit će samo ukratko razjašnjena na primjeru onih teorija opisa, koje su razvili autori koji se uvijek iznova navode u logičkopravnoj literaturi.

Prema teoriji opisa **Hilbert/Ackermanna**, ne-ispunjeni opisi ne bi u pravnom jeziku bili uopće dopušteni, te sud koji sadrži takav opis ne bi prema važećoj gramatici pravnoga jezika uopće bio pravilno sastavljen. To bi pak značilo da bi sud koji sadrži takav ne-ispunjeni opis bio ništav na temelju svoje nepravilne sastavljenosti. Protiv toga dali bi se međutim već kod ovdje navedenih slučajeva naći protuprimjeri: samo zbog toga što sadrži ne-ispunjeni opis, sud je još daleko od toga da pravno bude interpretiran kao ništav. Prema **Carnapovoj** teoriji opisa sud koji sadrži ne-ispunjeni opis bio bi doduše u pravnom jeziku pravilno sastavljen, no svaki bi ne-ispunjeni opis tada uvijek bio proizvoljan, pridružen u pravnome jeziku uvijek stalno ustanovljenom pravnom subjektu odnosno objektu. Vrednovanje takvog suda zavisilo bi tada od toga, da li taj proizvoljno ustanovljeni pravni subjekt odnosno objekt ima svojstva sadržana u bazi opisa ili ne. Takav postupak očito ne odgovara praktičko-pravnoj interpretaciji ne-ispunjenih opisa.

Prema teoriji opisa à la **Russell** opis za sebe nema uopće nikakvo značenje, već se mora promatrati u kontekstu: sud u kojem se pojavljuje opis treba pritom uvijek prevesti u egzistencijalni sud. Uzimimo kao primjer naš opis (O2) (usp. 1.2.3) gdje bi se – grubo govoreći – sljedeći sud trebao ovako promatrati:

(O2/R) Postoji jedan i samo jedan pravni subjekt x , za koji važi: x je uzdržavao a prije njegove smrti, i x je nasljednik. Sudovi koji primarno sadrže ne-ispunjene opise, trebali bi se prema Russellu vrednovati kao lažni. U pravnom kontekstu to bi moglo značiti da je dotični sud, koji sadrži ne-ispunjeni opis nevažeći.

Jednako tako dali bi se, s obzirom na prepunjene opise (usp. 1.2), kao i s obzirom na prazne opise, naći protuprimjeri: postoji npr. prodaja na komad, koja sadrži relativno prazni opis i važeća je.

18

Whitehead, A. N./Russell, B.: **Principia Mathematica** to 56 (Cambridge 1970), posebno str. 30 i d., 66 i d.

19

Quine, W. V. O.: **Methods of Logic** (London 1966), posebno str. 215–225.

20

Donnellan, K. S.: „Reference and Definite Descriptions“, in: **The Philosophical Review** 75 (1966), str. 281–304.

21

Searle, J. R.: **Sprachakte. Ein sprachphilosophischer Essey** (Frankfurt/M. 1971), posebno pog. 4 i 7.

22

Strawson, P. F.: „On Referring“, in: **Mind** 59 (1950), str. 320–344.

Pored činjenice da niti jedna od spomenutih semantičkih teorija nije prikladna kao teorijska baza praktičko-pravne interpretacije, može se utvrditi i to da niti jedna semantička teorija opisa pri pravnoj interpretaciji uopće te napose pri interpretaciji pragmatičkog aspekta pravnih poslova, koji kod jednostrano-nenaplatnih pravnih poslova – kao kod oporučnih raspolaganja – uopće uvijek poprimaju primarni stav, – nije pravedna i ne može biti pravedna, budući da metodički isključuje pragmatički aspekt interpretacije. Time smo s jedne strane upućeni na promatranje pragmatičkih teorija opisa, s druge strane pak ne smiju se međutim semantičke teorije iz različitih razloga staviti takoreći *ad acta*:

(1) iz sistemskog razloga, jer i pragmatičke teorije trebaju imati semantičku »podgradnju«:

(2) iz pravno-metodološkog razloga, budući da pravno učenje o interpretaciji načinima gramatičke i logičko-sistemske interpretacije zahtijeva u najmanju ruku također i semantičku interpretaciju pravnog jezika:

(3) iz posebnoga sistemskoga razloga, budući da se – kao u našim primjerima – pragmatička interpretacija postavlja dijelom tek u okvirima semantičkih mogućnosti interpretacije, te time pretpostavlja semantičku interpretaciju.

Na taj način – prema mojem mišljenju – pri razvijanju adekvatne teorije opisa za pravni jezik trebalo bi razlikovati dva koraka: najprije bi se razvila semantička teorija opisa adekvatna za pravnu praksu, te bi se potom, kada je ta semantička podgradnja dovršena, razvila jedna za pravni jezik podjednako adekvatna pragmatička teorija opisa.

4. Neke negativne konzekvence iz ove situacije

Konzekvence koje proizlaze iz nedostatka adekvatne teorije opisa za pravni jezik, pogađaju ponajprije mogućnosti racionalnog opravdanja singularnog pravnog suda: s jedne strane pogođeno je vanjsko opravdanje premisa primijenjenih u pravnome zaključivanju, pa tako i opravdanje singularnog suda kao konkluzije tog zaključivanja, s druge strane pogođena je i logička baza internog opravdanja singularnog suda.

U problemskom krugu vanjskog opravdanja primarno je pogođeno opravdanje singularnih, empirijskih premisa primijenjenih u pravnom zaključivanju sa singularnom konkluzijom. Bilo da je opis sadržan već u premisi koja proizlazi iz zakona ili pravnoga posla, bilo da opis takoreći izranja na površinu tek u procesu pronalazanja singularnih premisa, za vanjsko opravdanje tih premisa nužna je jedna teorija opisa, da bi se zajamčila mogućnost racionalne konstrukcije toga opravdanja. Nedostatak teorije opisa povlači sa sobom napose još i konzekvence za legitimitet singularnoga pravnog suda: ukoliko nedostaje opća teorija opisa za pravni jezik, tada nije zajamčeno da će u najmanju ruku oni opisi, koji pripadaju nekom sličnom relevantnom području, biti na isti način interpretirani, tj. da će, ako se ne pojave dodatne premise, uvijek biti primijenjen isti način postupanja kod pridruživanja objekata opisu i vrednovanja odgovarajućeg suda (usp. 1.3). Taj aspekt jednakog načina postupanja pri interpretaciji opisa je s jedne strane zahtjev racionaliteta, s druge strane pak također i zahtjev kako

pravne sigurnosti, tako i temeljnog načela jednakosti i time pravednosti.

U problemskom krugu unutrašnjeg opravdanja nedostatkom teorije opisa pogođena je prije svega logika pravnoga zaključivanja: budući da s jedne strane prijemom opisa u logički sistem može osim ograničenja u važenju logičkih zakona – kao zakona identiteta – doći također i do ograničenja u važenju pravila logičkog zaključivanja – kao **univerzalne instancijacije i egzistencijalnog generaliziranja** – s druge strane je pak važenje pravila zaključivanja **univerzalne instancijacije** bitno za važenje pravnog postupka zaključivanja, ukoliko je (singularni) pravni zaključak u dosad naznačenim formama u najmanju ruku nedovoljno formuliran.

Kakogod stajalo s položajem »pravnog silogizma« u okviru procesa odlučivanja, prema mojem je mišljenju, na temelju opisane »rupe« s obzirom na teorijsko poimanje opisa u pravnom jeziku i njenih konzekvenci, krajnje vrijeme za pronalaženje teorije opisa adekvatne pravnoj praksi²³.

S njemačkoga preveo Alan Uzelac

Gudrun Soriat

Zur Interpretation von Kennzeichnungen in der juristischen Sprache

Kennzeichnungen bzw. definite Deskriptionen (das sind Phrasen der Art 'der/die/ das Soundso') spielen in der juristischen Praxis eine wichtige Rolle. Seit Russell's berühmtem Aufsatz »On Denoting« (1905) stehen sie auch im Mittelpunkt sprachphilosophischer und logischer Untersuchungen, und das Interesse an ihnen hat bis heute nicht nachgelassen. Dennoch wurden die Kennzeichnungen bisher von Rechtsphilosophen und Rechtslogikern sträflich vernachlässigt. Dies ist umso bedauerlicher, als die verschiedenen Lösungen der Kennzeichnungsproblematik, die bisher von Logikern vorgeschlagen wurden, für die Analyse der in der juristischen Sprache vorkommenden Kennzeichnungen untauglich sind. Im vorliegenden Aufsatz wird auf diese Lücke in der rechtslogischen Forschung aufmerksam gemacht; anhand dreier konkreter Beispiele von Kennzeichnungen in juristischen Kontexten wird der Versuch unternommen, die Relevanz des Problems aufzuzeigen und Lösungsmöglichkeiten anzudeuten.

23

Uz tematiku obrađenu u ovome članku bit će na »Forschungsinstitut Philosophie/Technik/Wirtschaft« univerziteta u Salzburgu pod vodstvom prof. Edgara Morschera proveden istraživački projekt, koji će biti potpomognut od Fonda za pomoć znanstvenom istraživanju u Beču (projekt P5856).